

normes i fer veure els efectes positius que comporten. L'ideal és «aquell valencià tan natural i assimilable com genuí i normatiu». Saragossà defèn que aquest exercici d'afirmació interna hauria de ser purament positiu, sense enfrontaments ni greuges amb el castellà. És imprescindible que la llengua quede al marge de qual-sevol enfrontament i neta de conflictivitat social.

El llibre es clou amb un capítol dedicat a les Normes Ortogràfiques del 32. Quan parlem d'ortografia, parlem de l'aspecte visual d'una llengua escrita, de com ens entra pels ulls. En l'adopció d'una determinada ortografia (encara més que amb la sintaxi, la morfologia o el lèxic d'una llengua) hi ha un clar component simbòlic i ideològic. Això confereix un gran valor a l'acord de les Normes de Castelló, signades per gent de tendències molt diverses. Amb trellat i bon sentit, es van saber aparcar les visions particulars a favor d'aquest pacte general, basat en els postulats fabrians. El pacte ha donat molt bons fruits i el seu exemple encara pot donar llum als nostres dies.

El llibre està escrit de manera precisa i entenedora. L'autor s'expressa de forma planera mantenint sempre el rigor en l'exposició. No li interessa gens fer volantins retòrics, sinó mostrar amb transparència els seus arguments. Això va a favor de la comprensibilitat, cosa que s'agraeix sobretot en els capítols més tècnics dedicats a qüestions lingüístiques puntuals. A vegades, aquest mateix afany didàctic potser genera una certa tendència al sillogisme i la repetició.

En definitiva, *Reivindicació del valencià* reflexiona sobre la manera més adient de bastir un projecte de futur per als valencians que incloga l'increment de l'autoconsciència i de l'ús de la llengua. Això ho fa l'autor sense perdre mai de vista la situació social que viu el valencià. Es tracta d'adaptar la recepta als ingredients locals. No cal dir que hi ha altres enfocaments possibles per a reivindicar el valencià i que hi ha punts que s'hi podrien afegir (l'aspecte polític és una part fonamental de l'aspecte social, per exemple) o discutir. En tot cas, aquest llibre honest i útil fa valuoses aportacions al diàleg crític per tal d'orientar la tasca del valencianisme i fer-la més eficient. Parem-hi l'orella, doncs.

YNGLÈS I NOGUÉS, M. Teresa: *El datiu en català: una aproximació des de la lingüística cognitiva*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011.

ANNA PINEDA I CIRERA  
Universitat Autònoma de Barcelona  
anna.pineda@uab.cat

Aquest llibre està format pels arxius de treball que deixà M. Teresa Ynglès i que havien de conformar la seva tesi doctoral sobre «La construalitat de l'espai i la categoria de datiu en català». Amb la intervenció editora de quatre membres (M. Teresa Espinal, Jaume Mateu, Teresa Cabré i Gemma Rigau) del Centre de

Lingüística Teòrica de la UAB, on Ynglès treballà més d'una dècada, es presenta al lector un conjunt de set capítols dedicats a l'estudi del datiu català des del marc teòric de la lingüística cognitiva. Així, després d'una «Introducció al marc teòric» (cap. 1), s'analitza «El datiu preposicional» (cap. 2), per passar després a la relació entre «El datiu i el domini de l'espai» (cap. 3); el capítol següent té com a tema «El datiu: punt de vista i jerarquia personal» (cap. 4), mentre que en els tres darrers («Figura i fons en construccions reflexives i mitjanques», «El datiu i la metàfora», «La construcció reflexiva de datiu», caps. 5, 6 i 7) es posa en relació el datiu i les construccions reflexives.

Pel que fa al primer capítol, dedicat a la gramàtica cognitiva, Ynglès situa el lector en el marc teòric de què se servirà, i que té com a obra de referència principal el treball de Langacker (1987). Així, es presenta i s'exemplifica el concepte de llengua en la teoria langackeriana («un fenomen psicològic que resideix a la ment dels parlants»), es destaca el caràcter metafòric o «imatgístic» de la gramàtica (basada en l'ús) i s'expliciten els aspectes bàsics de l'organització gramatical, que consta d'estructures semàntiques (o predicacions, sempre articulades entorn de dominis cognitius o conceptualitzacions), fonològiques i simbòliques, essent les darreres fruit de la combinació de les dues anteriors (per exemple formant morfemes, patrons gramaticals o construccions). També s'exemplifiquen els esquemes construccional: estructures simbòliques complexes que, amb les corresponents especificacions sobre un esquema abstracte, permeten obtenir una construcció. Convé notar que, tot sovint, Ynglès remarca les diferències de la seva proposta respecte de la teoria generativa pel que fa a diversos aspectes, com ara l'autonomia de la sintaxi, la importància de la constituència, la prioritització de la semàntica sobre la sintaxi o la necessitat predictiva, entre altres. Un altre punt fonamental del cognitivisme és la categorització (conceptual i lingüística) amb prototips, en el si de la qual Ynglès repassa el concepte de *gestalt* («una construcció esdevé una bona forma si encaixa bé en el sistema lingüístic i conceptual com un tot») i parla del nivell de predictibilitat de l'anàlisi lingüística; també es refereix al concepte de motivació, fonamental per donar compte dels processos d'extensió (sincrònica i diacrònica) del significat i de les regularitats gramaticals (allò motivat és més fàcil de ser après, recordat i usat). Així mateix, tracta del model d'event canònic i dels diversos tipus bàsics de clàusula (centrats en prototips) que poden tenir les llengües, com la transitiva o la intransitiva de moviment. Després de referir-se breument al fenomen de la polisèmia (construccional), enceta l'apartat dedicat a la categorització lingüística, pilar del cognitivisme: defineix la categorització per esquema (categories estructurades per elaboració de l'esquema o caracterització abstracta de tots els membres d'una categoria) i la categorització per prototip (categories estructurades per extensió del prototip o mostra típica d'una categoria). També comenta els esquemes d'imatges, que permeten estructurar l'experiència humana de l'espai (noció com el moviment, la localització, la direcció). I fa referència a algunes idees de Lakoff (1987), com l'estructuració dels significats en categories radials o la teoria de l'organització del coneixement humà en models cognitius idealitzats (que

constitueixen, cadascun, una *gestalt*, un tot complex estructurat). Finalment, es refereix àmpliament a la noció de significat des del punt de vista de la gramàtica cognitiva: allò fonamental per a la semàntica és la conceptualització humana, les rutines cognitives dels parlants a l'hora de comprendre la realitat. En relació amb això, explica els conceptes de codificació (la relació entre una situació tal com es concep i l'expressió lingüística que la descriu) i de construalitat (la construcció conceptual d'una determinada escena o event); en aquest punt, Ynglès avança que, entre les diverses dimensions de la construalitat, la disposició visual i, més concretament, la localització del punt de vista del parlant produeix una jerarquia personal en les formes de codificació de datiu romàniques. També comenta dos mecanismes de cognició: els models metafòrics (la metàfora més enllà de la llengua, com a mecanisme omnipresent en la quotidianitat humana) i els models metonímics. Amb la reflexió que «la gramàtica [...] és directament tamisada per un sistema conceptual general que constreny la manera com convertim en significatiu el món que ens envolta», Ynglès clou el capítol introductori del seu treball, amb el qual es proposa provar la validesa d'aquesta concepció cognitivista de la gramàtica.

Amb l'objectiu de mostrar la relació entre la categoria de datiu i l'espai, Ynglès enceta el segon capítol retornant als orígens de les llengües romàniques. Així, comenta detalladament les dades del llatí i les compara, continuament, amb les del català i, si escau, amb les d'altres llengües, tot remarcant-ne els aspectes compartits i els trets diferencials. L'autora repassa la classificació semàntica dels tipus de datiu del llatí (datiu d'atribució, benefactiu/malefactiu, d'aproximació, final, possessiu, simpatètic, d'autoria, de judici, ètic) i comenta també les aproximacions semàntiques al datiu basades en la valència dels verbs. Fet aquest repàs, Ynglès se centra en el datiu preposicional, això és, un element nominal precedit de *a*. Precisament sobre l'estatus d'aquesta marca *a*, l'autora comenta el tractament que se n'ha fet com a marca de cas en el cas de l'espanyol. Lluny de considerar que les construccions ditransitives amb duplicació (*Le entregué las llaves al conserje*) són equivalents a les anomenades *double object constructions* de l'anglès (*I gave Rob my red spin*) i que la *a* en aquests exemples és una marca de cas mentre que en les construccions sense duplicació (*Entregué las llaves al conserje*) és una preposició, Ynglès defensa que en realitat no hi ha cap duplicació atès que el clític (*le*) i el SP (*al conserje*) fan funcions diferents. Així, mentre que Demonte (1995) considera que quan el datiu és «afectat» (en el sentit de posseïdor) es motiva l'aparició de la duplicació pronominal, Ynglès defensa, en canvi, que també quan no hi ha duplicació s'entén que el datiu serà igualment afectat i que aquesta inferència possible diferencia l'espanyol de l'anglès i fa inviable la comparació de les construccions respectives. Així, els parlants de l'espanyol usaran una o altra construcció segons si volen remarcar «el camí de la figura cap al receptor», sense duplicació, o bé la part final d'una transferència reeixida, aleshores amb duplicació. En aquest segon cas, mitjançant el clític «el parlant identifica mentalment el receptor amb un individu concret» i, en efecte, si tant el parlant com l'interlocutor tenen accés al referent, aquest haurà de ser per força un clític (*Le entregué las llaves a él* vs *\*Entre-*

*gué las llaves a él*). És a dir, la funció del clític en llengües com l'espanyol (i el català) és, segons Ynglès, la d'augmentar la rellevància en l'event del datiu, mentre que l'absència de duplicació implica donar-li poca rellevància amb relació a la globalitat de l'event. Per tant, segons l'escena el parlant optarà per una o altra codificació. A més, aquest enfocament permet donar compte de la major variació existent en els datius de 3a persona (la possibilitat de duplicació, per exemple), i és que «[é]s un fet comprovat que les llengües tendeixen a desenvolupar un major nombre de formes en la construalitat de la tercera persona». Això, però, no resta pas valor a la consideració de les dades de les altres persones, sinó ben al contrari, tal com reivindica Ynglès.

Encara en el segon capítol, l'autora presenta un estudi semàntic de les preposicions associades amb el datiu: *a* (i *per a*) del català i el castellà i *to* de l'anglès. Així, aclareix d'entrada que per a la gramàtica cognitiva, a diferència d'altres corrents teòrics, les preposicions sí que tenen una contribució semàntica destacable, i és que l'organització de l'espai (i per tant les relacions preposicionals) i la de la realitat lingüística estan estretament relacionades, d'acord amb el cognitivisme. Començant per la preposició *a*, Ynglès repassa els diversos significats lingüístics que poden instanciar l'esquema construccional d'aquest element i que tenen en comú el contacte entre figura i fons: els «valors ideals de la preposició» són «estirregassats de maneres diverses» i els resultats, un cop sancionats per la convenció, esdevenen interpretables. Així, s'obtenen relacions de coincidència estàtica, però també d'acostament i d'allunyament. Un dels punts que l'autora vol remarcar és que la disposició relativa de les entitats (fons i figura) en l'espai ideal de l'esquema de *a* «és cognitivament utilitzada en la construalitat jeràrquica de les persones gramaticals datives»: efectivament, el datiu preposicional en events de transferència d'una entitat inanimada (*donar el premi a algú*) es limita a les terceres persones nominals (*donar el premi \*a mi / \*a tu / \*a ell / a un autor*), i això prova la importància de la perspectiva en la construalitat del datiu. Després de comentar breument el cas de la preposició *de* quan reflecteix una construalitat de genitiu que pot alternar amb una codificació dativa (*Vaig veure les cuixes de la Roser, Li vaig veure les cuixes*), Ynglès tracta el cas de *per a*, un element amb un esquema construccional que reflecteix un valor direccional (el fons és el destinatari de la figura, sense contacte). Segons l'autora, *per a* «només es relaciona perifèricament amb la categoria DATIU, a través dels rols de destinatari i beneficiari». També la preposició *to* de l'anglès ha estat considerada direccional, concretament descriu una trajectòria afitada i, sovint, en contextos de transferència d'un objecte, es pot inferir que ha estat transferit a un fons posseïdor (*I gave the book to John*) —tanmateix, amb determinats tipus d'events aquesta inferència no és possible, mentre que en la construcció de doble objecte alternativa sempre és possible (*I gave John the book*), i és que «la posició postverbal de l'objecte indirecte evoca semànticament les nocions de contacte i completesa». A continuació, Ynglès ofereix una explicació del model de la gramàtica de construccions (GOLDBERG 1995) aplicat a les construccions de datiu de l'anglès.

En el capítol tercer, l'autora se centra en la revisió del model d'event canònic de la gramàtica cognitiva, insistint especialment en la connexió entre rols gramaticals, relacions gramaticals i casos —en aquest punt, és interessant la disquisició sobre les alternances datiu/acusatiu, que es relacionen amb el grau d'afectació de l'objecte. Seguidament, Ynglès presenta els fets que condueixen a la hipòtesi d'un model eventiu segmentat, amb diversos dominis (espai, temps) que es caracteritzen per un tipus diferent d'asimetria entre fons i figura. Concretament, presenta un model segmentat  $T \leftrightarrow E$  caracteritzat per la imbricació dels eixos temporal i espacial, que permet la creació de significat a partir de la concepció d'una organització asimètrica entre els participants (figura i fons) en una interacció en aquests dos dominis, essent el datiu caracteritzat com a punt referencial. Així, l'objecte directe presenta una asimetria relacional com a fita amb el receptor (en el «domini dinàmic del temps») i una altra com a figura amb el fons (en el «domini estàtic de l'espai»), d'aquesta manera en el domini temporal el trajector és el participant més prominent però en el domini espacial ho és el fons (el datiu és el punt referencial). En aquest sentit, Ynglès descriu i exemplifica els dos esquemes bàsics de datiu que instancien les construccions del català: el datiu receptor i el datiu posseïdor.

A continuació, posa èmfasi en les diferències (especialment visibles en el model  $T \leftrightarrow E$ ) existents entre datius i locatius: s'assemblen quant a la codificació sintàctica en moltes llengües, però són dues categories ben distintes en l'àmbit semàntic de figura/fons, i és que en el cas del datiu el participant més prominent és el fons (*Posa el pijama a les bessones*) mentre que en el del locatiu és la figura (*Posa el gos a la banyera*) —hi ha, per tant, una «inversió en la prominència relativa de figura i fons», si bé aquestes asimetries presenten gradació. Ynglès també repassa, en relació amb això, el paper del locatiu en les construccions amb *tenir* del tipus *Tinc coïssor als ulls* i amb *haver-hi*. Així mateix, es refereix a les clàusules que expressen relacions de possessió inherent (relació tot-parts), com ara *El cor em va a mil*, les quals, per la diversitat de codificacions possibles que presenten, constitueixen una prova del principi cognitivista segons el qual la forma de les construccions és semànticament motivada —cadascun dels significats específics no es podria inferir ni a partir del verb ni de cap altre element. Tot seguit, l'autora repassa els diversos rols del datiu (receptor, malefactiu/benefactiu, posseïdor...) i en presenta el tractament en el model  $T \leftrightarrow E$ . També explica quins contextos motiven un tractament de datiu per a elements inanimats d'entrada locatius, com en l'oració *Què li ha passat, a Barcelona?*, on el parlant no perfila *a Barcelona* amb una funció locativa sinó que li aplica la construalitat d'un fons datiu. Ynglès clou el capítol amb l'anàlisi d'alguns aspectes teòrics (menys centrals) en què el contrast entre els dominis espacial i temporal és rellevant i, per tant, que donen suport a la hipòtesi del model  $T \leftrightarrow E$  —entre d'altres, tracta de l'oposició dependència/autonomia, dels verbs de moviment, del subjecte de la passiva i de la variació diacrònica.

L'avantatge del model  $T \leftrightarrow E$  és que permet relacionar i motivar de manera unitària diversos fenòmens. Precisament un d'aquests fenòmens, les traces d'una

jerarquia personal en el domini espacial, és tractat àmpliament en el capítol quart, que té per objectiu mostrar que el model proposat permet donar compte semànticament de la variació interlingüística i intralingüística en les formes que representen el participant datiu. Concretament, Ynglès defensa la hipòtesi que el datiu és una categoria graduada, amb efectes prototípics o, el que és el mateix, graus de «dativitat»; aquesta gradació depèn d'una «jerarquia en la construalitat de les persones gramaticals, orientada a regular la prominència relativa entre la figura i el fons, en el domini de l'espai»: les persones primera i segona tenen un major grau de representativitat del concepte de PERSONA, a diferència de la tercera, que designa tant entitats animades com inanimades; a més, entre les dues primeres és la primera persona la que en català se situa al capdamunt de l'escala «pel fet de representar el prototip del perceptor en coincidir en la mateixa entitat el parlant i l'experimentador directe de l'experiència». Per tant, el datiu és el participant més prominent en el domini de l'espai, i Ynglès es proposa descriure els mecanismes del català que regulen aquesta prominència segons les persones gramaticals i el tipus d'event. Així, la jerarquia de persona es presenta com un aspecte essencial del significat, fins al punt que permet explicar semànticament (i no pas morfològicament) l'anomenada restricció *\*me lui*. Ynglès parla detingudament i de forma especialment clara sobre el concepte de construalitat (el parlant o conceptualitzador disposa de diversos mecanismes que li permeten construir una mateixa escena, com ara la percepció d'una reacció corporal a causa d'una temperatura baixa, amb imatges diferents: *I am cold*, *I have cold* i *It is cold to me* resulten d'una construalitat diferent) i, seguidament, en destaca les principals dimensions d'acord amb Langacker (1999) (especificitat, abast, prominència, rerefons i perspectiva) i les descriu i exemplifica. Precisament la dimensió de perspectiva subsumeix, entre altres, el punt de vista, que presenta codificacions lingüístiques distintes en les llengües, tal com explica amb abundància de dades Ynglès. A continuació, l'autora se centra en l'anàlisi de la construcció de moviment trajectiu d'acostament espacial, en què l'ordre dels pronoms (qualcom sintàctic) varia segons la persona gramatical dels participants (qualcom semàntic) (compareu *El guàrdia se'm va acostar* i *Me'l va acostar (el cendrer)*). La construcció de moviment trajectiu també fa evident que la distinció *li/hi* no es pot reduir a la dicotomia animat / inanimat sinó que correspon a diferents construalitats del fons o entitat situada al terme del trajecte: quan diem *Veus aquell home?* *Acosta-t'hi* centrem l'empatia en l'interlocutor i per això usem per al fons un clític no marcat quant al punt de vista; en canvi, quan diem *Veus aquell home?* *Acosta-te-li* centrem l'empatia en el fons i per això usem la forma marcada.

Un altre punt important d'aquest capítol, que demostra clarament la importància del parlant en l'organització lingüística dels continguts conceptuals, és la idea que el datiu del tipus *a* + pronom fort es diferencia semànticament dels clítics datius nus pel fet que només aquests segons gramaticalitzen la propietat de punt de vista, de manera que introduir el fons amb una preposició provoca l'efecte d'homogeneïtzar totes les persones gramaticals o, en altres paraules, «la construc-

ció preposicional es pot considerar un correlat lingüístic de la perspectiva externa [...] amb què percebem els objectes que ens envolten». Així mateix, quant a la forma *a* + element nominal, l'autora es desmarca —com ja hem avançat— de teories com la de Demonte (1995), que consideren *double object constructions* les construccions amb un datiu preposicional duplicat per un clític; així, Ynglès defensa que en aquestes construccions el sintagma preposicional no fa de datiu sinó que perfila (enfoca visualment o conceptualment) una entitat d'un conjunt (o base), i aquesta contribució semàntica va lligada a les tres funcions de focalització de la preposició *a*: singularitzant, contrastiva i discriminativa —un exemple, concretament del primer tipus, el trobem en l'oració *Érem molts concursants, però el premi me'l van donar \*(a mi)*, on el sintagma preposicional coreferent és obligatori. De fet, aquesta funció perfiladora de la seqüència encapçalada per *a* també ocorre amb l'acusatiu (*El virus només el va afectar a ell*), i és que datiu i acusatiu són les dues posicions que corresponen a termes en una cadena d'acció. Encara sobre les construccions de moviment d'aproximació (i altres de semblants), Ynglès es refereix als ordres de codificació d'altres llengües romàniques com el portuguès, l'espanyol, el francès, l'italià i el romanès.

Finalment, l'autora presenta les principals diferències en la construalitat del datiu de l'anglès i del català. Així, en anglès l'esquema d'imatge corresponent no situa el punt de vista en la posició del datiu (la preposició *to* equipara totes les persones: *She gave the book to me / to Sara*) i això s'explica per l'absència, en anglès, de jerarquies entre les persones gramaticals que s'organitzen com a fons amb una figura —que la categoria DATIU en anglès no s'associa amb la propietat del punt de vista té a veure amb el fet que en aquesta llengua el rol d'experimentador de sensacions subjectives no apareix en datiu (*M'està venint son*) sinó que la construalitat de l'event és tota una altra (*I'm getting sleepy*), i també té a veure amb el fet que en anglès el datiu no s'associa a rols independents del verb, com el de posseïdor de parts inalienables o d'objectes materials: compareu *My eyes ache*, *He took my glasses* (amb possessius) i *Em fan mal els ulls*, *M'ha pres les ulleres* (amb datius). En canvi, en la construcció de doble objecte de l'anglès s'observa una jerarquia que remarca la prominència relativa del fons enfront de la figura: d'una banda, el fons pot ser qualsevol element (pronomen, nom comú, nom propi) i la figura ha de ser un nom comú; de l'altra, l'ordre és fons > figura (*I gave [John / him / that girl] the book*). Una altra diferència respecte del català és que en anglès la construcció de doble objecte codifica el datiu (el terme del trajecte de la figura) com un objecte directe, o sia, li confereix característiques d'acusatiu, començant per la posició immediatament postverbal, i probablement un d'aquests matisos semàntics que li són conferits és l'afectació total, que en aquestes construccions es pot entendre com la «compleció o reeiximent en la transferència d'un objecte». Per acabar, cal dir que aquest capítol quart inclou també un annex amb aspectes complementaris d'interès relacionats amb el que s'ha dit.

Pel que fa al capítol cinquè, Ynglès el dedica a un altre dels fenòmens de què el model T ↔ E permet donar compte unitàriament: es tracta l'estudi del significat

reflexiu i mitjà com a fenomen que involucra un canvi de domini relacional. Les construccions reflexives i mitjanes, segons l'autora, es caracteritzen per una construalitat dels participants diferent de la construalitat de les construccions prototípiques transitives i ditransitives —així, les mitjanes són les més allunyades del prototip i mostren una preeminència de l'espai enfront del temps com a domini de relació. Després de detenir-se en la casuística dels diferents significats de les construccions reflexives i mitjanes, l'autora comenta la propietat dels reflexius de ser coreferents amb el subjecte; al seu torn, defensa que aquests elements tenen capacitat referencial, una assumpció que, juntament amb la proposta de dos dominis de relacions d'asimetria, permet limitar la importància de la coreferència als casos en què n'hi ha realment. Així, en les construccions pròpiament reflexives el reflexiu representa un participant que identifica la mateixa entitat que el subjecte, mentre que en les mitjanes l'entitat és holísticament representada pel reflexiu i les relacions d'asimetria s'organitzen entre figura i fons (entitats que contrasten en l'escala de jerarquia personal). Encara sobre les reflexives, Ynglès critica les diverses variants de la hipòtesi inacusativa, segons la qual el reflexiu acusatiu és simplement un element que inacusativitza o descausativitza un verb transitiu (*trençar – trençar-se*): un problema és la dificultat de distingir en aquest marc les construccions reflexives i les mitjanes, un altre problema és la manca d'adequació a aquest patró de verbs sense correlat transitiu (*queixar-se, atrevir-se*), un tercer aspecte problemàtic és l'existència de verbs intransitius amb una forma homònima pronominal (*aparèixer – aparèixer-se, morir – morir-se*) i un darrer problema és l'existència de reflexius datius combinats amb verbs transitius (*S'ha comprat un cotxe*), cas en què el reflexiu datiu ha de ser tractat de manera diferent del reflexiu acusatiu, és a dir, no pot ser vist com un element destransitivitzador.

A continuació, Ynglès destaca un altre aspecte que rep una explicació coherent en el seu model: la regularitat de la construalitat reflexiva acusativa en la capacitat de combinació amb clítics datius (*Se<sub>ac</sub> m'ha mort el canari*), ben diferent de la construalitat intransitiva (\**M'ha mort el canari*), s'explica per una diferència en l'evocació de la figura (només en la construalitat mitjana la figura té accés al màxim contrast entre participants, especialment al contrast amb fons que designen el participant més prominent, el datiu). També són diferències en la construalitat intransitiva i mitjana (diferents maneres d'evocar la figura) el que distingeix parells com *morir – morir-se*, ja que en la construalitat intransitiva la figura està més «distanciada esquemàticament del fons» mentre que en la construalitat mitjana hi ha un «major grau de solidaritat [...] entre la figura i el fons» —igualment, la forma *anar-se'n*, a diferència d'*anar*, focalitza el contacte espacial de la figura amb el fons.

Més endavant, l'autora se centra en la noció de transitivitat com a propietat gradual i estudia la correlació que presenta amb la distingibilitat dels participants: com menys distingibles són, menor és el grau de transitivitat. Així, trobem dos extrems: una construcció prototípicament transitiva com *He pessigat la Lúcia*, en què el trajector i la fita són màximament distingibles, i una construcció reflexiva

com *Vaig desmaiar-me*, en què en realitat hi ha una única entitat conceptualment dividida en dos participants molt menys distingibles. Tot seguit, Ynglès, basant-se en el treball de Talmy (1985b), proposa l'existència d'una interrelació entre els patrons de lexicalització (per als estats hi ha els patrons estatiu o estar en un estat, agentiu o posar en un estat, incoatiu o entrar en un estat) i l'estructura de les construccions gramaticals, per exemple en anglès predomina el patró estatiu (*I hid in the attic for two hours*) i la construcció intransitiva és la bàsica, en canvi en espanyol el predominant és l'agentiu (*Acosté el niño*) i la forma amb significat reflexiu (*Me acosté*) no és bàsica sinó derivada. Més enllà dels estats, Ynglès dóna un altre exemple, ara del català, consistent en la relació entre el patró de codificació transitiu (propi d'una llengua que usa el model de punt referencial (datiu)) i les construccions verbals complexes del tipus *fer una ferida*, *donar una empenta*, uns events la construalitat dels quals s'orienta a un fons (participant datiu), a diferència de l'anglès (compareu *El Joan va fer un petó a la Maria* i *John kissed Mary*).

Entre els darrers punts que tracta Ynglès en el capítol cinquè, hi ha la qüestió de la incidència que té la semàntica de les construccions sobre la semàntica dels verbs: la idea és que, en la perspectiva cognitivista, es considera que les construccions són unitats amb forma i significat i que presenten una determinada construalitat dels participants, de manera que cada verb que s'hi integri s'hi adaptarà i prevaldrà un dels diversos significats (més o menys relacionats entre si) que conformen la semàntica global del verb. A més, en el cas de les construccions mitjanes amb una construalitat de la figura especialment complexa, la incidència és més notable: una major gramaticalització posa en relleu el significat global de la construcció en detriment de l'aportació semàntica individual de cada peça, com veiem en el cas de *negar-se* (*Em vaig negar a anar-hi*), on el significat no es pot deduir de la funció composicional dels elements sinó que és vehiculat globalment, fins al punt que *negar-se* esdevé un verb d'actitud molt diferent del verb d'expressió que trobem en la versió transitiva (*Va negar que volgués anar-hi*). Així mateix, aquest significat global pot imposar una construalitat determinada a la figura (li atorga un rol dinamicotemàtic), com observem si comparem la construcció transitiva *Ho has expressat molt bé* i la mitjana *T'has expressat molt bé*, on allò que l'agent ha expressat (*ho*) queda subsumit metafòricament en l'esment de l'agent iniciador (*t'*). Per cloure el capítol, l'autora analitza una mostra de significats intransitius i mitjans amb verbs de canvi d'estat (*envellir* – *envellir-se*, *morir* – *morir-se*) per provar l'existència d'una semàntica diferenciada entre ambdós tipus de construccions.

El capítol sisè se centra en la relació del datiu amb els verbs amb clític reflexiu acusatiu i amb els intransitius, i té l'objectiu de mostrar com la distinció dels dominis temporal i espacial és fonamental en la caracterització semàntica dels verbs. Així, davant la complexitat de l'estudi dels verbs amb clític reflexiu, l'autora pretén destacar «la contribució dels verbs pronominals en les construccions que donen prominència a la relació de la figura amb el fons en el domini de l'espai». Per començar, distingeix la construalitat amb reflexiu acusatiu, que tracta en el capítol que comentem, i la construalitat reflexiva amb clítics de datiu, que reserva per

al capítol setè. A diferència de les teories generativistes que han considerat el reflexiu acusatiu un element asemàntic que simplement marca una reducció de valència verbal, Ynglès, en el marc de la teoria dels prototips i el model del punt referencial, defensa que el clític forma part del significat verbal i, més encara, contribueix al significat en termes de *gestalt* (prominència relativa entre els participants). L'autora parla també de les metàfores que es poden relacionar amb els verbs estudiats en aquest punt, com ara la idea que «un canvi d'estat és un canvi de lloc» (LAKOFF 1993), metàfora que permet que l'esquema que estructura el canvi de lloc de la figura amb un verb de moviment (de tot el cos humà) passi a estructurar també un canvi en l'estat d'una part (*Se t'ha inflat la mà*). En efecte, la semanticitat del reflexiu acusatiu suau insinuada evoca el mateix objecte material que és alhora origen i límit de la trajectòria espacial. També es poden donar extensions metafòriques de la trajectòria reflexiva en què s'abstreu la força energètica del subjecte però que la percepció associa metafòricament a un moviment (*Se t'ha escampat el pintallavis*). En aquesta mena de casos, amb un subjecte que és una part del cos o una substància inanimada sobreposada al cos, la metàfora segons la qual «els tots són posseïdors» fa que el datiu (*t'*) s'identifiqui com a posseïdor (de la mà, del pintallavis). Així mateix, recuperant un tema tractat en el capítol precedent, Ynglès fa la reflexió que el predomini, en espanyol i català, del patró de lexicalització agentiu (causatiu) (TALMY 1985b) té a veure amb el fet que són llengües que fan prevaldre el domini de l'espai en la codificació d'events, com s'observa en la gramaticalització del punt de vista en la posició del datiu —o sia, una perspectiva des del terme, com en *Se m'infla la mà*, on el trajector que experimenta el canvi és rellevant només respecte del fons.

Si fins ara Ynglès s'ha referit als verbs amb un alternant transitiu (*acostar – acostar-se, inflar – inflar-se*), a continuació parla dels clítics reflexius que es combinen amb verbs que no tenen tal alternant, com ara *desmaïar-se* o *ajupir-se*. També es dóna el cas de verbs amb clític acusatiu que tenen una variant intransitiva, com és el cas de la forma metafòrica *passar-se*, en què el clític apareix per remarcar la prominència de la figura com a entitat desplaçada i per ressaltar el contrast que compon amb el fons (*T'has passat de la ratlla, No vull passar-me del pressupost*). Aquest és només un exemple de tot un grup d'intransitius (*passar, sortir, escapar*) de moviment que, quan apareixen amb un reflexiu, «ressalten el contacte de la figura amb un locatiu ablatiu, descrivint generalment un moviment d'allunyament». Així, aquests verbs es diferencien dels comentats anteriorment, que tenien una variant transitiva i en els quals la construalitat reflexiva estava motivada pel model de l'energia (la figura era alhora l'origen i el terme de la seva pròpia energia, o sia, era alhora trajector i fita en el domini temporal). Tanmateix, ambdós tipus tenen en comú la funció del clític com a destacador del contrast que compon la figura amb el fons, generalment en la direcció d'allunyament —de fet, això és el que diferencia *anar-se'n* (orientat a l'origen) de la forma *anar* (orientat al terme).

Un dels punts que destaca Ynglès és la integració dels verbs amb clítics en les construccions amb datiu (o locatiu), i per tractar aquest tema pren el cas del verb

*escapar(-se)*, en què el reflexiu remarca la relació de la figura amb el fons (també és una relació d'allunyament, ara d'una possessió respecte del posseïdor), d'aquí el contrast entre *S'ha escapat de la gàbia* i *Ha escapat de la gàbia*. L'interessant és que quan el fons no és ablatiu sinó datiu («un punt referencial que no només lexicalitza la figura sinó que hi estableix un lligam jeràrquic») l'allunyament de la figura requereix la presència del clític: *El gos \*(se) m'ha escapat*. A més, si en el cas del locatiu ablatiu l'entitat més prominent era la figura, ara el participant més rellevant és el fons. Un altre exemple interessant que mostra la funció de la construcció reflexiva consistent a destacar l'organització espacial de figura i fons el trobem en usos de *sortir* com *L'avió s'ha sortir de la pista*, en què l'event és contrari a la normalitat i això activa en el parlant l'elecció de construir el verb amb el clític. Igualment, Ynglès fa notar que aquesta convencionalització de la construcció reflexiva, integrada en esquemes de significat que donen prominència al fons, fa que en alguns verbs la motivació del clític estigui només relacionada amb la construcció gramatical, com en el cas de la construcció amb datiu *Se'm va acudir una idea*, on *la idea* queda localitzada en el fons i permet que entri en joc la metàfora de «les localitzacions (en un ens animat) són possessions». Són exemples, en definitiva, en què la coreferència no és pas allò més important del clític, ja que aquest té més aviat la funció de remarcar les relacions més marcades entre la figura i el fons en el domini de l'espai: la possessió és una relació més marcada que la localització espacial. Un darrer punt que tracta Ynglès en aquest capítol és l'ús de verbs de moviment en construccions amb locatius i datius fruit d'extensions metafòriques del sentit espacial bàsic; concretament, l'autora mostra com el significat de les construccions dinàmiques amb datiu es pot relacionar amb el de construccions estatives resultatives (*Em ve mareig*, *Estic marejada*). Així, una metàfora relacionada amb el datiu és aquella segons la qual «els estats són llocs» (com comenta Lakoff 1993, en moltes llengües és possible estar *en* un estat i en un lloc, *sortir* d'un estat o d'un lloc, etc.) i, si anem un xic més enllà, podem constatar com la metàfora «els canvis són localitzacions» interacciona inferencialment amb la metàfora «les localitzacions són possessions», per exemple en l'oració *Se me n'ha anat el maldecap*. En aquest sentit, és interessant constatar algunes diferències interlingüístiques pel que fa a la manera de desplegar aquestes metàfores generals: per exemple, els esquemes d'imatges de l'anglès fan que s'usin molt els possessius per codificar allò que afecta el fons com a subjecte (*My headache went away*) o com a objecte directe (*The aspirin took away my headache*) en el domini temporal, mentre que en català les relacions de canvi es codifiquen en el domini de l'espai, on el fons apareix com a datiu (*Se me n'ha anat el maldecap*, *L'aspirina m'ha tret el maldecap*). Encara en aquesta línia, Ynglès fa referència a altres metàfores relacionades amb el datiu, com ara les que estableixen que «l'experimentador és un contenidor» i que «la ment, com el cos», mitjançant la interacció de les quals el datiu és vist com el «locus d'habilitats cognitives [...] concebudes com a objectes dinàmics que es desplacen» (*Les metamàtiques no m'entren*, *Aquest problema no em surt*). En definitiva, en aquest capítol l'autora

ha posat de manifest que la contribució semàntica dels clítics reflexius en construccions amb un datiu (o un locatiu) s'ha de considerar en l'àmbit de la *gestalt* i també tenint en compte les metàfores.

En el setè i darrer capítol l'autora analitza les construccions reflexives de datiu, tal com ja s'havia anunciat, i ho fa seguint amb l'enfocament construccional que distingeix les relacions en el domini de l'espai i en el del temps. Es tracta d'una de les construccions més complexes semànticament, i és que codifiquen «una constellació de significats que presenten una progressiva opacitat semàntica en la relació figura i fons». Per començar, Ynglès compara les construccions amb verbs reflexius interns com *Em vaig acostar a la taula*, on el punt de vista recau en el participant movent (*em*, la figura), amb construccions com *Em vaig acostar la taula*, en què la perspectiva se centra en el terme final del trajecte (*em*, ara el fons). També mostra com una teoria centrada només en els aspectes formals de la llengua i que ignori altres possibles coneixements interioritzats per l'individu (experiència, cultura de la comunitat) difícilment podrà donar compte de les diferències entre *Se m'ha trencat el peu*, *M'he trencat el peu*, *Se m'ha trencat l'ungla* i *M'he trencat l'ungla*; en canvi són fets que s'expliquen fàcilment a partir de les *folk theories* o «maneres com els humans concebem la naturalesa dels fets que afaïçonem les nostres experiències quotidianes, en el marc d'una cultura determinada». Així mateix, esmenta casos en què escenaris convencionalitzats per la nostra societat són cognitivament empaquetats obviat l'estructura interna de la construcció, com en l'ús d'una construcció causal simple (*Demà em tallo els cabells*) quan en realitat hi ha un agent intermedi encarregat d'acomplir l'acció. Aquests exemples i d'altres com *Vaig rellicar i em vaig torçar el turmell* o *Al final encara me la/les carregaré jo* són, en definitiva, construccions caracteritzades per la poca incidència causal del subjecte.

Més endavant Ynglès aplica el model de la força dinàmica de Talmy (1985a) a algunes construccions de reflexiu datiu. En aquest sentit, el concepte de força dinàmica («categoria semàntica que té relació amb la manera com les entitats interaccions respecte a la força») intervé significativament en l'estructura de la llengua, no només en el tractament semàntic d'interaccions físiques sinó també en el cas d'interaccions psicològiques. Per exemple, hi ha una configuració semàntica en les llengües consistent a presentar les dues forces que s'oposen com a dependents d'una sola psique, és l'anomenat *jo dividit*, que trobem en datius reflexius del català en què la convencionalització de la construcció permet dividir conceptualment el *jo* en dues parts dinàmiques, una en el domini temporal (o de l'acció) i l'altra en el domini de l'espai («locus del coneixement, la intenció, les sensacions i els sentiments»); aquesta segona part del *jo* pot tenir el rol de benefactiu (*Em vaig obrir pas entre la gent*), de posseïdor (*Em vaig contenir les llàgrimes*) o de controlador (*M'he deixat el paraigua a casa*).

El darrer punt del capítol té a veure amb el tipus d'event que descriuen verbs benefactius inherents com *menjar*, *beure* i *fumar*, amb els quals el clíctic reflexiu fa de localitzador de l'objecte, més que no d'element intensificador del paper bene-

factiu (contra ALCINA i BLECUA 1975) o de partícula aspectual relacionada amb l'exploració completa de l'objecte (contra MALDONADO 1992 i DE MIGUEL 1992) —de fet, que el reflexiu no pot ser concebut com a *completiu* ho evidencien oracions del català amb el clític partitiu com *Per què no te'n menges més?* Així, són construccions en què es ressalta la localització final de l'objecte en el mateix domini que el fons, de manera que es ressalta la condició de terme del participant animat, tot i que com a subjecte també és actiu: *M'he menjat un grapat d'aquestes cireres*, *Es va fumar el cigarret amb fruïció*. En aquests exemples s'infereix que l'activitat com a trajector (*menjar*, *fumar*) és promoguda per l'impuls experimentat pel fons, en contrast amb el que ocorre en les construccions no reflexives dels mateixos verbs. Una altra diferència és que la construalitat reflexiva d'aquests verbs només és compatible amb exemplars (*Em vaig beure un got de vi*, *Vaig beure un got de vi*) però no amb tipus (\**Em vaig veure aigua* vs *Vaig veure aigua*) (LANGACKER 1999). Després de repassar altres punts de contrast entre la forma reflexiva i la simple d'aquests verbs, Ynglès tracta també les construccions reflexives amb doble clític, i remarca que la possibilitat d'integrar-hi més d'un datiu va a favor de la concepció espacial de la funció de punt referencial que explica la idiosincràsia de les funcions del datiu. Són casos en què dos participants s'organitzen com a fons amb relació a una mateixa figura: un posseïdor i un receptor (*En Pere se m'ha begut l'orxata*) o un posseïdor i un controlador (*La grua se t'ha emportat el cotxe*) —es descriu un canvi de la persona (o entitat) que fa de punt referencial en la localització de la figura. Encara sobre aquestes construccions, l'autora fa algunes consideracions sintàctiques relacionades amb l'ordre dels clítics i amb la seqüència de clítics permesos per la llengua, i explica també la diferència respecte de les construccions de datiu ètic (*A sobre, la grua va i se me li endú el cotxe*), en què hi ha una proximitat emocional del parlant envers el participant afectat per l'event. Ynglès clou el capítol amb la reflexió que els diferents significats instanciats per la construcció de reflexiu datiu tenen a veure amb la flexibilitat en la prominència dels participants que permet la construcció en qüestió.

Per acabar aquesta ressenya, voldríem destacar que l'obra de M. Teresa Ynglès, a banda de l'interès que suscita pel completíssim tractament del datiu del català que ofereix, constitueix alhora un molt bon text introductori, no només de caràcter teòric sinó també aplicat, al model de la lingüística cognitiva.

## BIBLIOGRAFIA

- ALCINA i BLECUA (1975): J. Alcina i J. Blecua, *Gramática española*, Barcelona: Ariel.  
 DE MIGUEL (1992): E. de Miguel, *El aspecto de la sintaxis del español: perspectiva e impersonalidad*, Madrid: Universidad Autónoma de Madrid.  
 DEMONTE (1995): V. Demonte, «Dative alternations in Spanish», *Probus* 7, p. 5-30.  
 GOLDBERG (1995): A. Goldberg, *Constructions. A Construction Grammar Approach to Argument Structure*, Chicago: University of Chicago Press.

- LAKOFF (1987): G. Lakoff, *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind*, Chicago: The University of Chicago Press.
- LAKOFF (1993): G. Lakoff, «The contemporary theory of metaphor», A. Ortony (ed.), *Metaphor and Thought*, p. 202-251. Cambridge: Cambridge University Press.
- LANGACKER (1987): R. W. Langacker, *Foundations of Cognitive Grammar*. Vol. 1: *Theoretical Prerequisites*, Standford: Standford University Press.
- LANGACKER (1999): R. W. Langacker, *Grammar and Conceptualization*. Berlín i Nova York: Mouton de Gruyter.
- MALDONADO (1992): R. Maldonado, *Middle voice: The case of Spanish se*, San Diego: University of California.
- TALMY (1985a): L. Talmy, «Force dynamics in language and thought», W. Eilfort, P. D. Kroeber i K. K. Peterson (eds.), *Papers from the Parasession on Causatives and Agentivity at the Twenty-First Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society*, p. 293-337, Chicago: Chicago Linguistic Society.
- TALMY (1985b): L. Talmy, «Lexicalization patterns: Semantic structure in lexical forms», T. Shopen (ed.), *Language Typology and Syntactic Description*. Vol. 3: *Grammatical Categories and the Lexicon*, p. 57-149. Cambridge: Cambridge University Press.